

HONFOGLALÁSKORI LELETEK HEVES MEGYÉBEN

Heves megye déli, a Tisza és Mátra közti része a X. században mint azt a Mályi-émlékkönyvben Révész László is kifejti, az Árpád-ház birtokában volt. Erre utalnak az Árpád-ház tagjainak neveiből képzett helynevek, melyek e területen meglehetősen gyakorisággal fordulnak elő. Nem számolhatunk ugyanakkor a jelzett vidéken kabar etnikummal, hiszen az Abák itt nem ősfoglalók, birtokaikat e tájon csak 955 után szerezték. Mindez viszont nem érvényes az Eger-patak völgyére. Itt ugyanis hiányoznak az Árpád-fiak nevei, de nem akadunk az *Abák*, s a megye másik ősi nemzetsége, a *Tomaj* név helynévanyagára sem. E rész – mint Révész László megjegyzi – már csak fekvése miatt is – inkább Borsod megyéhez tartozik. Az előbb tárgyalt területtől régészeti leletekben is eltér, itt ugyanis sűrűsödnek a X. századi temetők, bennük érmékkel, harcosok sírjaival, akik az említett pénzeket kalandozó hadjárataikon szerezhették. Mindez egy kalandozás-kori főember itteni szállására utal, akinek nevét azonban nem őrizték meg az írott források, s így személyére a helynevek segítségével sem következtethetünk.¹ Általában így festhettek Heves megye etnikai-politikai viszonyai a X. században.

Vidékünk középkori településtörténetének egyik sokat tárgyalt és sokat vitatott területe az oklevelekben Vallis Agriensis,² azaz az Egri Völgy. Területe a középkor óta úgyszólván változatlan: határai a mai egyházközigazgatás szerint egybeesnek a főszékesegyházi főesperesi kerület Eger vidéki esperességének határaival. A témát Kovács Béla, Nagy Árpád és Szabó János Győző is kutatták, hogy csak volt munkatársaim neveit említsem. Közülük talán Szabó János Győző igényes tanulmánya világít rá a legjobban a probléma gyökereire. (Itt jegyezném meg, hogy a kitűnő szakember éppen tíz éve hagyott itt minket.) A *Patai Főesperesség* történetét feldolgozó tanulmányában a megye egyik fontos korai területét, a Zagyva és a Tarna folyók által határolt területet veszi történeti, földrajzi vizsgálat alá, és fejt ki az Árpád-kori főesperességek és a megyei ispáni területek határproblematikáját tudománytörténeti kritikai megközelítésben.³

A korai Árpád-kori megyeközpontok folyóvíz mellett létesült palánkvárak voltak, egy Dunántúli példánál régész kollégák eredményeire támaszkodva jelenti, hogy ebben a régi római erőd falait is felhasználták, de kontinuitást az építkezéseknél nem tételezünk fel. A legújabb kutatások szerint az

ispáni várak nagy valószínűséggel többségükben már a X. század második felében álltak. Feltehetően István király e nemzetségfői központokat sajátította ki, s volt uraikat, ha támogatták, ispánjává tette. Ugyancsak Szabó János Győző foglalkozik behatóbban megyénk területén a szolgáltató falvak rendszerével. Megállapítja, hogy az ispáni várak környékén egységes szolgáltatásra kötelezett települések, ilyenekre utaló falvak szép számban fordulnak elő. Gyöngyöspatát körülvevő 16–18 km-es körzetben általában nyolc, foglalkozást jelentő falunevet találunk (Szöllős, Szücsi, Fedémes, Solymos stb.) Míg Pásztó körzetében 6, Heves körzetében érdekes módon egy (Lovásztelek) ilyen falunév található. Egert, nemzetségfői palánkvár előzmény nélküli egyházi központnak tekinti, de itt is felsorol három szolgáltatásra kötelezett elnevezésű helyet (Szöllöskét, Felsőtárkányt és Fedémest).⁴

Az etnikai megosztást érintően Szabó János Győző kutatásai is meggyőző érveket sorakoztatnak fel, melyeket régészeti eredmények is megerősíteni látszanak. Így Északkelet-Magyarországon az ispáni várak birtokain különösen szép számban éltek szlávok. Az Eger folyó völgye torkolatától fel Egerig a helynevek tanúsága szerint szláv lakosság nem (vagy alig-alig) volt. Eger magasságában viszont K-re a Bükk sűrűségében szintén jelentős szláv népek éltek a X. században. Ugyancsak jelentős a szláv népesség aránya az egeri medencétől É-ra pl.: Szarvaskötől felfelé Gilitka, Pestő, Bekölce, Bocs, Szucs, Csehi, Csarnó stb., hogy csak néhány helynevet említsünk. Szabó János Győző szerint Egertől D-re, mivel itt kevésbé éltek szlávok, ezért telepítették már igen korán, a XI. században a latinus és német csoportokat – ezzel is biztosítva a püspöki udvarhoz szükséges szolgáltatások minőségét és mennyiségét. Érdekes módon a Tarna völgyében a szláv települések láncolata is délebbre kezdődött (pl.: Rozsnak, Sirok, Recsk, Tardonya, de a Tarna és mellékfolyója, a Tarnócza is szláv eredetű. A Mátraalján ugyan több falunév magyar, de alapjaiban gyakran utal szláv eredetre. A Zagyva völgyében is jócskán kimutathatók szláv nevek, bár itt később szláv telepésekkel is számolnunk kell. Maga a Zagyva is ószláv eredetre utal.⁵

Az etnikai összetevők másik jelentős csoportját a *besenyő* és *orosz* helynevek kimutatásával Nagy Árpád dolgozta fel, a besenyő telepeket főként Heves szomszédságában Bő és Átány nevekkel lokalizálva.⁶ Hevesen egyelőre a nemzetségfői palánkvár nyomát nem sikerült kimutatnunk, bár véleményünk szerint valahol a Hanyi-ér mellett kellene keresnünk.⁷ A 80-as években Bóna István régész professzor instrukciója szerint kezdtem el a régészeti kutatásokat Hevesen az Ispáni vár lokalizálására az építendő buszpályaudvar helyén, sajnos ez ideig az ispáni vár maradványai nem kerültek elő. A kutatáshoz pedig igen kiváló történelmi „kalauz” is rendelkezésre állt, amit Heves városrendezési tervdokumentációjában Major Jenő professzor a Budapesti Műegyetem Építéstörténeti Intézetének tanára tett közzé. Ebben

pontosan bemutatja a rendelkezésre álló források alapján a Kompolti-fiak egykori telek osztozkodásának menetét, valamint azt a területet írja le, amely szerint az egykori „civitas”-t nem oszthatták fel egymás között.⁸

Az ásatás eredménytelensége révén megerősödik bennünk az a vélemény, amelyet már egykor Szabó János Győző is megfogalmazott, hogy az Ispáni vár talán nem is a mai város területén lehetett, hanem attól kissé DK-re, a Hanyi-ér mellett kellene valahol keresnünk. Tudjuk, hogy „Bőtelek” helynévvel a Hanyi-ér mentén (Tisza és Csörsz árkok között) egy nemzetségfő fia rendezkedett be. Szálláshelyét ez ideig sajnos pontosan nem ismerjük.⁹ Egy másik főemberről tudjuk, hogy az Eger és Tisza folyó között nomadizált. Mindkét rész még Géza idejében átkelőhelyekkel együtt a fejedelem birtokába került. A Hanyi-érbe torkolló ún. *Pókere* tiszai torkolatától a Hajóhalomig ún. *királyi hajóút* lett.¹⁰ Ma ún. Hajóhalom néven ismert hely. Szabó János Győző rávilágít a Géza fejedelmi kisajátításaival a későbbi központosító törekvéseket segítő radikális intézkedéseivel, mellyel az Egri Völgyet a torkolattól a forrásvidékig birtokba vette. Ugyancsak helyesen tulajdonítja Géza radikális intézkedéseinek a Poroszló környéki településrendezéseket, amikor is pl. Aporhát-helyet Sarolta fejedelemnőnek (Sarolt) Sarud néven annak birtokába adta. *Szöllős* és *Halász* is ekkor kerülhetett a szolgáltató falvak sorába. De Poroszló és Sarud közötti ún. Magyar (Megyer) törzsbélieket telepített le az ott lévő Kis-Tisza v. Cscrő melletti sóraktárak őrzésére és szolgáltatójára. (A Magyarad nevű faluhelyet 1975-ben tártuk fel Szabó János Győzővel. Poroszlótól az ott lévő nemzetségfői palánkvár a „királyi udvarház és keresztelőegyház” katonai védelmét szolgáltatta. Ugyanezt szolgáltatta a szihalmi palánkvár az ottani királyi udvarház védelmére, amely az eddigi ismereteink szerint egykor igazán fejedelmi építkezés lehetett(?). Ekkor rendelhette Szihalomtól fentebb az Egri Völgyet az egri püspök joghatósága alá. Szabó János Győző szerint (aki a poroszlói földvár területén több alkalommal végzett a 70-es évek végén régészeti kutatásokat) – Poroszló tölthette be a jelentősebb szerepet Hevessel szemben, sőt feltehetően megosztotta a szerepkört bizonyos mértékig Egerrel is. Véleménye szerint csak Szt. István után alakulhatott ki Heves központtá szerveződése.¹¹ (Várispánság és esperességi központ.) Szabó megállapítása szerint, ahol nincs számottevő folyóvíz, földrajzilag kedvezőtlenek az adottságai, vagy a munkamegosztás etnikai háttere sem biztosított, ott kevés eséllyel lehet fejedelmi központot keresnünk. Értette ezt a mai Heves esetében. Természetesen a későbbi *civitas* és *oppidum* státusza már más történelmi aspektusból közelíthető meg.

E rövid korai településtörténeti ismertetés után nézzük meg szűkebben vett területünknek, az Egri Völgynek a *honfoglalás kori*, illetve azt közvetle-

nül követő időszakát, segítségük használva a rendelkezésre álló régészeti bizonyítékokat.

A megye 44, X–XI. századi temetői közül Eger körzetéből ez ideig ötöt ismerünk. Talán a legismertebb és legkorábban megtalált ilyen temető az ún. *Szépasszony-völgyi*, amelyre 1898–99-ben akadtak szőlőművelés során. Ezt megörökítő emléktábla az egri vár Setét-kapujában található.¹² Elsőként Bartalos Gyula ismertette a mintegy 36 sírból álló temetőt és leleteit. Ezek között találunk lovas fegyveres sírt, valamint gazdag női sírt, melyben díszes fülkanál, ezüst karperecek, arany köves gyűrű kerültek elő. Szórvány leletként egy díszített, jellegzetes hajfonatkorongot is találtak. Feltehetően nem az egész temetőt tárták fel, de a leletek alapján így is jól értékelhető. Szakszerű ismertetését elsőként 1968-ban Nagy Árpád, az Egri Múzeum Évkönyvében végezte el.¹³ Nemrégiben Révész László értékelte újra az anyagot, s megállapította, hogy a leletek főként a X. század első két harmadára datálhatók, viszont hiányoznak belőle az utolsó évtizedre jellemző ékszertípusok.¹⁴

A következő ilyen korú lelet az ún. *Almagyaron* került elő, amelyet az 1900-as években az Almagyar szőlőhegy déli lejtőjén szintén szőlőrigolálás közben találtak Pók Náczi nevű egri szőlősgazda földjén. A 60 cm-ről előkerült leletek alapján egy fegyveres, lovas temetkezést bolygathattak meg a munkálatokkal. Gallasy Lajos Bartalos Gyula ajánlására közölte le az 1911. AÉ–XXXI. kötetének 76–77. lapján.¹⁵

Érdekes leletként közölte le Szabó János Győző az Egri Múzeum Évkönyvében 1964-ben a *Répástetőn 1959 januárjában* megtalált leleteket, melyek érdekes módon szintén szőlőföldmunkák során Zacharidesz Bernát földjén kerültek elő. (Répástető az Almagyari dombhát utáni terület a Kisköporos irányában.) Az ott megmentett két sír rendkívül érdekes megfigyelésekkel szolgált a szakember számára. Az 1. sz. sír lovas fegyveres temetkezés általában ismert típusa, ahol a sír végében lócsont maradványokat helyeztek el. Volt a sírban egy kovácsoltvas szablya is, amelyet úgymond régies vonásai alapján Szabó János Győző késő-avarkori típusnak tételezett fel. Előkerültek a sírból vasból készült nyeregveretek, hevedercsat, kengyelek, zabla, valamint két ezüst, nyitott szalagformájú karperec.

Itt jegyezném meg azt a különlegességet, amelyet az 1. sz. sír még nyújtott. Pl.: a sír trepanált koponyája, amely súlyos sebészi beavatkozást tételez fel, szerencsés módon jelen esetben a beteg túlélte ezt. A sír másik különlegességének az az „in situ” megtalált kést tartjuk, amelyet a 4–5. bordák között tárt fel a régész. Mint Szabó János Győző megjegyzi „honfoglalás kori sírban így még kést nem találtak(?)”. Felmerült a kérdés, hogyan kerülhetett ide a halott szívét átdöfő kés, s hogyan és miként hatolt be. Az is bizonyossá vált, hogy a halottat nem ellenséges kezek hantolták el, hanem feltehetően

hozzátartozói. Feltételezhető, hogy a szíven szúrás az azoknak tulajdonítjuk, akik a halottnak a végtisztességet megadták. A hozzátartozóknak a halotton végzett ilyen erőszakos cselekedete az élő közösség védelmében történt, s a leggondosabb temetéssel is összegegyeztethető volt, sok népnél erről a néprajzi irodalom bárkit meggyőzhet. Szomszéd népeink, a nyugati és délszlávok, románok néprajzi irodalma bárkinek különösen sok adattal szolgálhat. Itt joggal fölmerülhet bennünk az ún. „Vámpír-kérdés”! Azok a halottak, akikről úgy sejtették, hogy ártani fognak, már temetésük előtt különféle, gyakran elképesztően kíméletlen szertartásokon estek át.¹⁶ A halottcsonkítások is ismert régészeti temetkezési ún. rendellenes szokások. Banner János vizsgálta először a magyar régészek közül a halott szellemének távoltartását célzó intézkedéseket a temetkezések régészeti példáival, gazdag néprajzi párhuzamokkal.¹⁷

A honfoglaló magyarságnál az a halott, amelynek ártó lelkétől tartani kellett, tehát akinek a temetésén valamilyen óvatossági rendszabályt alkalmaztak, elföldelhették bár a legnagyobb pompával is, de övét nem kapta meg. (Az összegyűjtött, illetve elemzett ilyen típusú sírokban öv nem szerepel.) Ezután Szabó János Győző véleménye szerint nem látszik indokolatlannak az, hogy a *répástetői 1. sz. sír előkelő* halottjának felövezetlensége és *tetemének átszúrása* között összefüggést keressünk.

A megmaradt 2. sz. sír tárgyi emlékének vizsgálatára nem bővíti a honfoglalás kori műveltségről alkotott képet. A megmaradt tegezmercvítő pálcák, vaskés, elporladt bronzdíszek stb. leginkább töredékes állapotú leletek, szokványosak!¹⁸

A 30-as években a mai Lajosváros eddig pontosan nem ismert helyéről egy kard került a Magyar Nemzeti Múzeumba. Feltehetően sírból származhatott. A kardtípus a X–XI. században egyaránt előforduló tipikus fegyver. A Magyar Nemzeti Múzeum bejegyzési naplójában lelőhelyül Kiskanda-dűlő beírás szerepel, eddig közöletlen. Ettől nem túl messze, a mai Szövetkezet utca végén a 60-as évek elején, az akkori Gépállomás területén sóderbányászás közben sírokra akadtak, melyekből egészen koraközépkori leletek kerültek elő. A mintegy 13 sírból kb. hatot tudtunk megmenteni. A leletanyag alapján korát a X. század végére, XI. század elejére keltezhetjük. Az S-végű ezüst és bronz hajfonatkarikák, néhány bordázott díszű aranyfüsttel bevont pasztagyöngyöt a vár történeti kiállításán, a gótikus palota első emeleti termében láthatjuk.¹⁹

Úgy gondoljuk, röviden ismertetnünk kell az egri vár régészeti kutatása során 1978–82 között az egykori Szt. János székesegyház DK-i részén, a Setét-kapu előtti területen feltárt X–XI. századi temető és település idevonatkozó leletanyagát. A temetőt is és a települést is a már azóta elhunyt Kozák Károly régész az EMÉ Agria köteteiben ismertette.²⁰ Most csak valami-

féle kisebb újraelemzéssel, valamint az azóta végzett megfigyeléseinkkel úgy a várban, mint a városon belül szeretnénk azt kiegészíteni. Előjáróban hangsúlyozzuk, hogy e korszak már nem egészen a honfoglalás időszaka, de véleményünk szerint szorosan kapcsolódik a bevezetőben tárgyalt korszak témaanyagához. Nem áll messze Kozák Károly attól, hogy a leletanyagot Géza koráig viszi vissza, de az általa jelzett időpontokat pl. Ottó császár 973. évi „fejedelmi találkozó” évét túlzottan merésznek tartjuk a püspökség alapításának időpontjához kötni.²¹

Az kétségkívül tény, hogy a kérdéses temetőrészlet, amely eddigi ismereteink szerint több száz sírból áll. Korát leletanyagaink elemzése alapján X–XI. századra keltezhetjük. A leletek behatóbb elemzésével ez az időhatár jobban pontosítható. A leletanyagban, amelyek ma ki vannak állítva a góti-kus palota első termében, a legszembetűnőbb az a X. század végi XI. század eleji leletegyüttes, amely a 128–129. sz. sírokból került elő és Egernek kétségkívül Köttlachi kapcsolatait jelzik.²² Hasonló lelet került elő Pétervásáran és Verpeléten is: zománcterakásos függők és korong, melyen kereszt forma van. A Köttlachi kapcsolatok magyarázatára is több elképzelést hoz fel Kozák Károly, de egyik mellett sem tud dönteni. Kozák Károlynak abban igaza lehet – mi pedig az azóta eltelt időszak leleteivel, illetve azok elemzésével ezt megerősíthetjük –, hogy a X. század végén már Egerben számolnunk kell egy erősebb keresztény maggal, amelyeknek talán joggal kijelenthetjük, hogy családi kapcsolatai is voltak nyugat felé. Az sem kizárt, hogy ezek a családok a fejedelmi térítőmunka eredményeiként kerülhettek a X. század második felében a tárgyalt területre, amelynek közelében erős fejedelmi birtokot tételezünk fel, mely jól megfontolt diplomáciai érzékkel biztosította a térítő munkát végző, talán nem követünk el hibát, ha úgy foglaljuk össze, hogy nyugati és keleti kereszténység képviselőinek.

Kozák Károly véleményével zárjuk gondolatunkat e jeles évfordulón, amikor is elmondhatjuk, hogy a város szélein feltárt X. századi, említett temetők száma egy kis időhúzással kiegészülhet a várban feltárt korai temetővel is.

Jegyzetek

1. RÉVÉSZ László: Régészeti adatok Heves megye X. századi történetéhez. In.: A magyar honfoglalás korának régészeti emlékei. Miskolc, 1996. 255–273., GYÖRFFY György: Árpád-kori Magyarország történeti földrajza III. 39–64. Budapest, 1986.

2. BALÁZS Ferenc: Heves Vármegye története I. Eger, 1897. 111., KOVÁCS Béla: Adatok az Egri Völgy középkori településtörténetéhez. In.: Dolgozatok Heves megye múltjából. Eger, 1970.
3. SZABÓ János Győző: Adatok a Patai Főesperesség korai történetéhez. Lásd: Történeti-földrajzi keretek 650. Tanulmányok Gyöngyösről. Gyöngyös, 1984. 21–89.
4. SZABÓ János Győző: In.: Tanulmányok Gyöngyösről. 1984. 26–27.
5. SZABÓ János Győző: In.: Tanulmányok Gyöngyösről. 1984. 27–28.
6. SZABÓ János Győző: In.: Tanulmányok Gyöngyösről. 1984. 28–29., NAGY Árpád: Eger környéki és Tisza vidéki besenyő települések a X–XI. században. Egri Múzeum Évkönyve VII. Eger, 1970. 139–143.
7. SZABÓ János Győző: In.: Tanulmányok Gyöngyösről. 1984. 30.
8. MAJOR Jenő: Heves településtörténetének vázlata. In.: Heves településcsoport (Heves, Átány, Hevesvezekény, Pély, Tarnaszentmiklós, Tenk.) általános rendezési terve. Budapest, 1981.
9. SZABÓ János Győző: In.: Tanulmányok Gyöngyösről. 1984. 30.
10. SZABÓ János Győző: In.: Tanulmányok Gyöngyösről. 1984. 30–33.
11. SZABÓ János Győző: In.: Tanulmányok Gyöngyösről. 1984. 30–31.
12. SZECSKÓ Károly: Az egri vár híradója. Az egri Szépasszony-völgyi honfoglalás korabeli őseink csontmaradványainak eltemetése az egri várban 1902-ben. 20–29.
13. BARTALOS Gyula: Honfoglalás kori és egyéb régiségleletek Egerben és vidékén. Archeológiai Értesítő 14. Budapest, 1899. 353–360., NAGY Árpád: Az Eger–szépasszony-völgyi X. századi temető. In.: EMÉ VI. 69–88. Eger, 1968.
14. RÉVÉSZ László: In.: A magyar honfoglalás korának régészeti emlékei. Miskolc, 1966. 259–260.
15. GALLASY Lajos: Az egri almagyari honfoglalás kori leletről. 76–77. Archeológiai Értesítő Budapest, 1911. XXXI.
16. SZABÓ János Győző: Honfoglalás kori sírok Eger Répástetőn. In.: EMÉ II. 105–139. Eger, 1964.
17. BANNER János: A magyarországi zsugorított temetkezések. Dolgozatok 3. 58. I. Szeged, 1927.
18. SZABÓ János Győző: In.: EMÉ II. 129–130. Eger, 1964.
19. SZABÓ János Győző: In.: EMÉ II. 129–130. Eger, 1964., valamint az Egri Vár Híradója 5. 1964. 23.
20. KOZÁK Károly: Az egri vár Árpád-kori temetőjének feltárása I–III. In.: EMÉ XV–XVIII. Eger, 1979–81.
21. KOZÁK Károly: Az egri vár feltárása VII. (1957–1988) 329–31. In.: EMÉ XXV–XXVI. 1989–90.
22. KOZÁK Károly: In.: EMÉ XV–XVIII. (XVIII/37.)

2. BALÁZS Ferenc: Heves Vármegye története I. Eger, 1897. 111., KOVÁCS Béla: Adatok az Egri Völgy középkori településtörténetéhez. In.: Dolgozatok Heves megye múltjából. Eger, 1970.
3. SZABÓ János Győző: Adatok a Patai Főesperesség korai történetéhez. Lásd: Történeti-földrajzi keretek 650. Tanulmányok Gyöngyösről. Gyöngyös, 1984. 21–89.
4. SZABÓ János Győző: In.: Tanulmányok Gyöngyösről. 1984. 26–27.
5. SZABÓ János Győző: In.: Tanulmányok Gyöngyösről. 1984. 27–28.
6. SZABÓ János Győző: In.: Tanulmányok Gyöngyösről. 1984. 28–29., NAGY Árpád: Eger környéki és Tisza vidéki besenyő települések a X–XI. században. Egri Múzeum Évkönyve VII. Eger, 1970. 139–143.
7. SZABÓ János Győző: In.: Tanulmányok Gyöngyösről. 1984. 30.
8. MAJOR Jenő: Heves településtörténetének vázlata. In.: Heves településcsoport (Heves, Átány, Hevesvezekény, Pély, Tarnaszentmiklós, Tenk.) általános rendezési terve. Budapest, 1981.
9. SZABÓ János Győző: In.: Tanulmányok Gyöngyösről. 1984. 30.
10. SZABÓ János Győző: In.: Tanulmányok Gyöngyösről. 1984. 30–33.
11. SZABÓ János Győző: In.: Tanulmányok Gyöngyösről. 1984. 30–31.
12. SZECSKÓ Károly: Az egri vár híradója. Az egri Szépasszony-völgyi honfoglalás korabeli őseink csontmaradványainak eltemetése az egri várban 1902-ben. 20–29.
13. BARTALOS Gyula: Honfoglalás kori és egyéb régiségleletek Egerben és vidékén. Archeológiai Értesítő 14. Budapest, 1899. 353–360., NAGY Árpád: Az Eger–szépasszony-völgyi X. századi temető. In.: EMÉ VI. 69–88. Eger, 1968.
14. RÉVÉSZ László: In.: A magyar honfoglalás korának régészeti emlékei. Miskolc, 1966. 259–260.
15. GALLASY Lajos: Az egri almagyari honfoglalás kori leletről. 76–77. Archeológiai Értesítő Budapest, 1911. XXXI.
16. SZABÓ János Győző: Honfoglalás kori sírok Eger Répástetőn. In.: EMÉ II. 105–139. Eger, 1964.
17. BANNER János: A magyarországi zsugorított temetkezések. Dolgozatok 3. 58. I. Szeged, 1927.
18. SZABÓ János Győző: In.: EMÉ II. 129–130. Eger, 1964.
19. SZABÓ János Győző: In.: EMÉ II. 129–130. Eger, 1964., valamint az Egri Vár Híradója 5. 1964. 23.
20. KOZÁK Károly: Az egri vár Árpád-kori temetőjének feltárása I–III. In.: EMÉ XV–XVIII. Eger, 1979–81.
21. KOZÁK Károly: Az egri vár feltárása VII. (1957–1988) 329–31. In.: EMÉ XXV–XXVI. 1989–90.
22. KOZÁK Károly: In.: EMÉ XV–XVIII. (XVIII/37.)